

Virkatyö on kielityötä – mitä se vaatii ja keneltä?

Selkeän kielen päivä 10.10.2023

Ulla Tiililä, Kotimaisten kielten keskus

Eero Voutilainen, eduskunnan kanslia

Kielen rooli virkatyössä

Kielityö näkyväksi!

*Kirjoittamisen tavallisuus tekee siitä näkymätöntä,
vaikka se on usein arkipäivässä keskeistä.*

(Lillis, Theresa 2013: *The Sociolinguistics of Writing*)

Laki on tekstivuoren huippu – ja uuden alku

Lähde: Lainvalmistelun prosessiopas, 2023.

Yhden tavallisen työpäivän aikana* Kelassa Lähde: Kela, 2023

*Laskettu vuoden 2022 tiedoista.

Grafiikka: Kela

Eduskunnan kanslian henkilöstökysely 2019

- Tavoitteena kartoittaa kanslian tekstityötä ja virkakielityön tarpeita
- Vastauksissa mainittu yhteensä yli 200 eri tekstiä ja lähes 100 eri vuorovaikutustilannetta
- Melkein kaikkia tekstejä ja vuorovaikutustilanteita pidetty vastauksissa tärkeinä tai erittäin tärkeinä eduskunnan toiminnalle

Kyselyssä usein mainittuja tekstejä ja tilanteita

Virkatekstejä: ohjeet, tiedotteet, vastaukset tiedusteluihin, esitteet, raportit, muistiot, esityslistat, päätösluettelot, pöytäkirjat, kertomukset, suunnitelmat, hankinta-asiakirjat, hallinnolliset päätökset, viranhoitoon liittyvät sähköpostit

Vuorovaikutustilanteita: kokoukset, palaverit, perehdyttäminen, yleisötilaisuudet, valmistellut puheenvuorot

Keneltä vaaditaan ja mitä?

Mitä vaaditaan – virkahenkilöltä?

Kieli- ja tekstitietoisuus

- Kielen ja sen roolin tunnistaminen – ei kurioositeetti vaan ydinasia
- Kielityön ja tekstien tunnistaminen: esim. päätös, ohjelma, kriteerit, määräys, lupaus, seuranta, perusteleminen, kuuleminen

Kielitieto ja tekstitaidot

- Tieto yleiskielen normeista: esim. rakenteet ja oikeinkirjoitus
- Teksti- ja tekstilajitaidot: virkatekstien tuottaminen ja vastaanotto
- Hyvä virkakieli: muutakin kuin selkeää!

Uskallus

- Rohkeus uudistaa vakiintuneita työtapoja

Kaksi Kotus-kyselyä 2022

Kieli virastossamme

- Organisaatioille
- 156 vastausta
- 55 % valtiolta, 44 % kunnilta

Minä ja virkakieli

- Yksittäisille virkahenkilöille
- 3 612 vastausta
- 80 % valtiolta, 20 % kunnilta

Kyselyistä poimittua

X-hakemus- ja päätösasiakirjat muodostetaan asianhallintajärjestelmä Y:ssä. Ne ovat kapulakielisiä, eikä niiden sisältöön voi käyttäjä vaikuttaa.

Meillä on käytössä fraasipankki, jonka kieli on kankeaa ja liian virkakielistä yksityishenkilöiden kanssa viestimiseen.

Esittelijällä on kovin pienet mahdollisuudet muuttaa käytäntöjä

Itse olen paininut lakikielen kanssa. Olen muokannut tekstejä, jotka ovat ns. pohjakuvauksia lakisääteisistä palveluista, ja välillä tuntuu vaikealta tehdä muutoksia niihin, ettei vain tule muutettua merkityksiä liikaa.

Kun joskus yrittää kirjoittaa eri tyyllillä (= asiallisella yleiskielellä), joku esimiesporras "korjaa" sen kapulakieliseksi. Turhauttaa, tähän pitäisi saada muutos aikaan

Miten eduskunnassa turvataan tietojärjestelmien kielellistä laatua?

Tulossa oma kohta hankintasääntöön: hankittavien tietojärjestelmien kielellisestä laadusta pidettävä huolta

- Järjestelmän oma kielellinen käytettävyys
- Järjestelmän avulla tuotettavat tekstit

Kielikonsultointi osaksi tulevia kehityshankkeita

- Järjestelmään syötettävät mallitekstit
- Järjestelmän oma teksti ja termistö

Mitä vaaditaan – organisaatiolta?

On tunnistettava

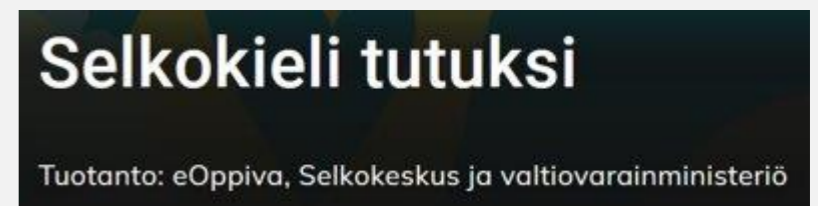
- kielityö, prosessit ja tekstiketjut
- organisaation ja työntekijöiden vaikutus oman viraston ja muiden virastojen tekstityölle.

On mahdollistettava hyvän virkakielen tuottaminen:

- Tekniset edellytykset kuntoon
- Hyvät käytännöt osaksi työtä
- Apuvälineet, ohjeet ja koulutus
- Riittävä asiantuntemus henkilöstössä

Mitä vaaditaan – organisaatiolta?

- Virkakielivastaava tai -tiimi, jolla on sujuva keskusteluyhteys organisaation johtoon ja mandaatti kielityön ohjaamiselle
- Toimivat mallitekstit
- Työkalut ja tuki
- Prosessikuvaukset avainteksteille
- Palautetta kirjoittajille
- Selkokieliyötä
- Koulutusta ja perehdytystä tekstien laadintaan
 - Esim. Kotuksen Hyvän virkakielen kurssipaketti ja selkokielen kurssi osaksi perehdyttämistä

Kyselyistä poimittua

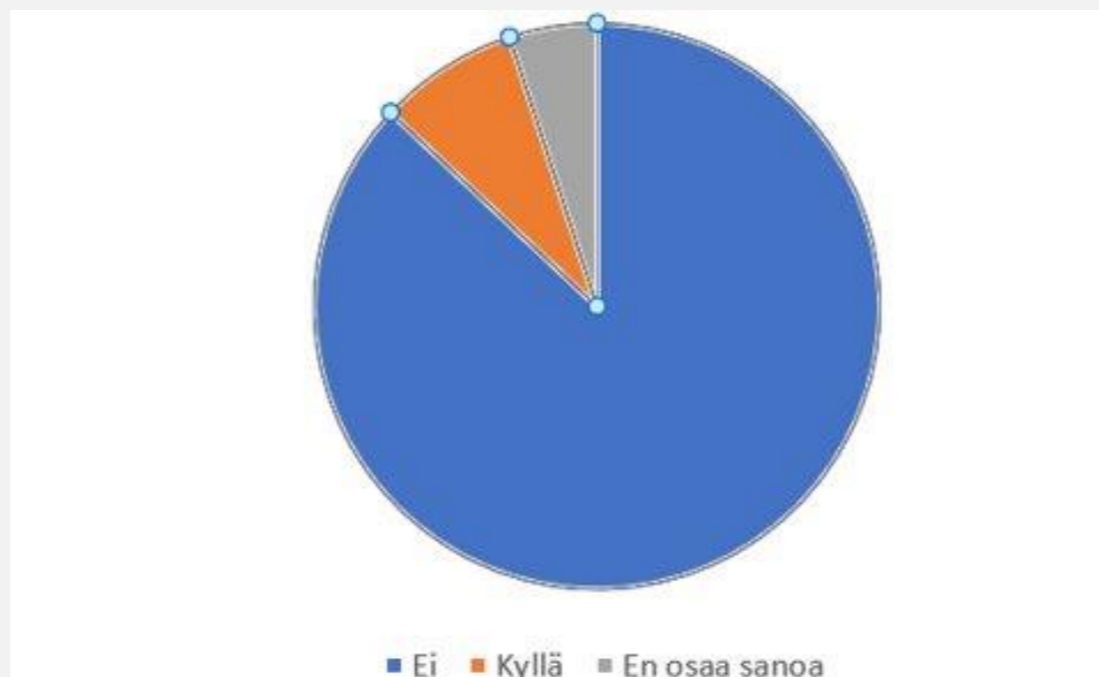
Kun hallinnon ensimmäiset tekstit ovat selkeitä ja ymmärrettäviä, sataa se laariin niiden siirtyessä hallinnossa eteenpäin esim. sovellettaviksi ohjeiksi. Monta väärinymmärrystä tai sekaannusta voisi välttää, jos kielenhuollon ammattilaisia käytettäisiin apuna jo alkuvaiheessa.

Perustason kielenhuolto ja nimistön oikea käyttö kuuluu jokaisen perustehtävään. Ei voi olla niin, että kaikki tekstit tulisi käyttää erikseen kielenhuollossa tai nimistön tarkastuksessa.

Huomaan välillä tavallisissa sisäisissä kokouksissa olevan vaikea ymmärtää aihetta, muistioita tai esityksiä, kun lauseet ovat niin vaikeaselkoisia.

Monet käytössä olevat nimet, termit jne. eivät kuvaa sitä asiaa/toimintaa/seurausta mikä kyseisestä toimenpiteestä on asiakkaalle. Aika paljon tulee puheluja, kun asiakas saa meiltä kirjeen eikä ymmärrä mitä sen sisältö tarkoittaa. Termit ovat ymmärrettäviä virkamiehille, mutta eivät muutenkin heikossa asemassa oleville asiakkaille.

Kieli virastossamme -kysely: Työskenteleekö virastossanne yksi tai useampi kokopäiväinen kielenhuollon asiantuntija, jonka pääasiallisena tehtävänä on parantaa tekstien kieltä ja viraston kielenkäyttöä?

Eduskunnan kanslian virkakielityöryhmä kielityön ohjaajana

- Oikeus tehdä kanslian kieltä ja tekstejä koskevia suosituksia ja ohjeita
 - Esim. Suositus esihenkilön ja alaisen tekstikeskusteluista
- Ohjaa kanslian editointipalvelua, kielineuvontaa ja kielikoulutuksia
- Raportoi toiminnastaan kanslian johtoryhmälle vähintään vuosittain
- Tekee johtoryhmälle myös muita esityksiä ja kannanottoja pyynnöstä ja harkintansa mukaan
 - Esim. lausuntoja uusista virkanimikkeiden ja palveluiden nimistä

Mitä vielä vaadittaisiin – valtakunnallisesti?

- Päivittyvät valtakunnalliset tavoitteet ja niiden säännöllinen seuranta
 - Esim. osana kielilainsäädännön seurantakertomusta
- Säädoskielenhuolto
 - Direktiivit, lait, asetukset
- Yhteistä sanasto-, nimistö- ja termityötä
 - Esim. hallinnon yhteinen termipankki
- Valtakunnalliset ja virastokohtaiset resurssit
 - Voimavarat ja jatkuvuus
- Kehittämistyön pohjaksi laaja näkemys kielestä ja kielipolitiikasta

Yhteenvetoa

Virka on kieltä

- Kielenkäyttö on tavallisuudessaan näkymätöntä
- Valtaosa viranhoidosta on kielityötä
- Kielen laatu on sidoksissa työprosesseihin ja teknologioihin

Vaatimukset – virkahenkilöltä

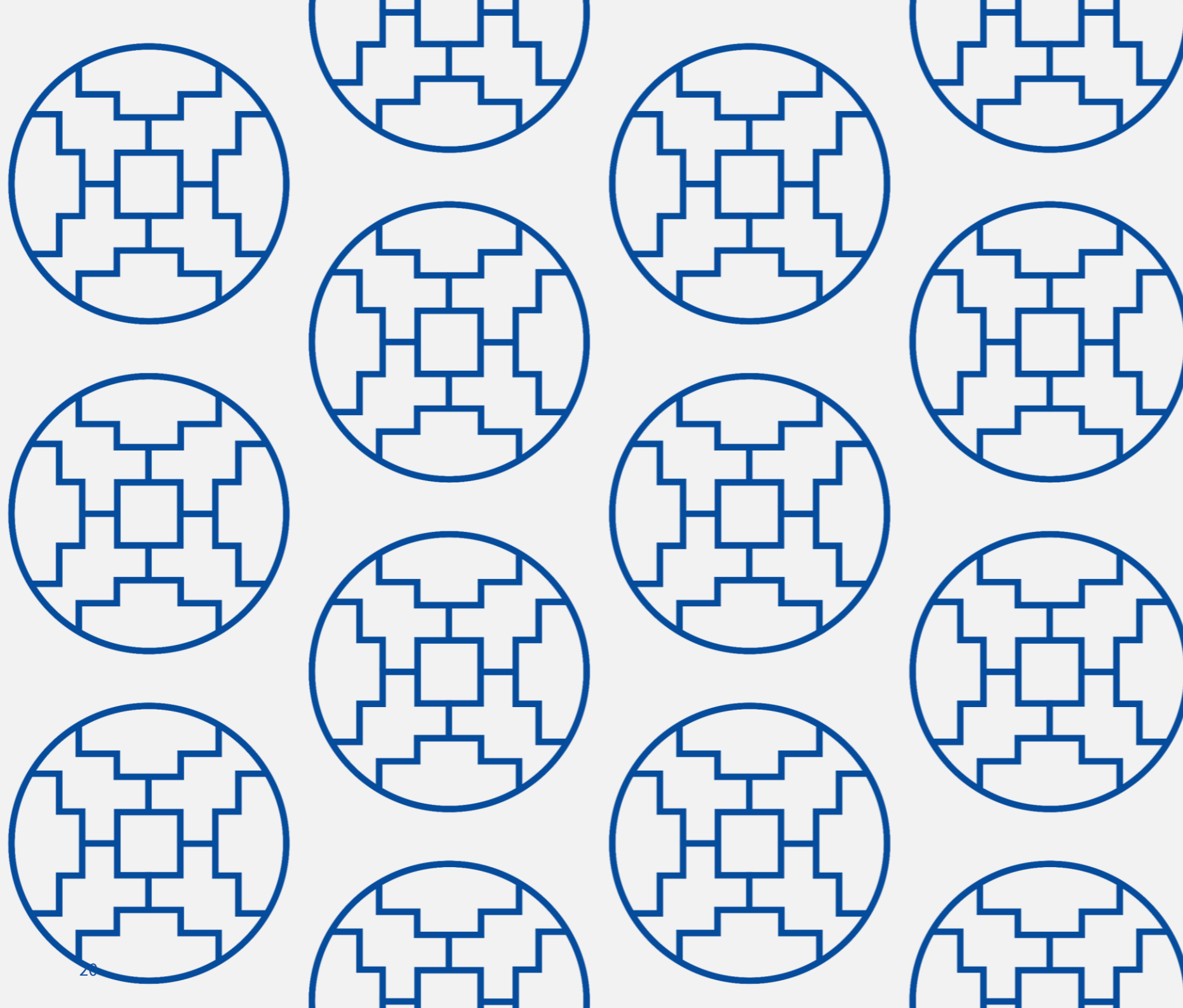
- Kieli- ja tekstitietoisuus
- Kielitieto ja tekstitaidot
- Uskallus

Vaatimukset – organisaatiolta

- Kielityön tunnistaminen
- Edellytykset hyvälle kielenkäytölle
- Rakenteet, tuki ja koulutus

Vaatimukset – valtakunnallisesti

- Laaja kielikäsitys ja kielipoliittinen näkemys
- Tavoitteellinen työ
- Riittävät resurssit

Kotimaisten kielten keskus
INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

EDUSKUNTA
RIKSDAGEN

Ota yhteyttä!

Liity mukaan
virkakieliverkostoon!

Tapaaminen tänään
klo 13–15!